

EESTI KAUBAVAHETUS ÜLEILMSEL TAUSTAL

Riina Kerner
Statistikaamet

Maailma kaubavahetus kasvab kiiremini kui majandus tervikuna. Teaduse ja tehnoloogia kiire arenguga tiheneb ka ettevõtete vaheline koostöö ning kaupade valmistamine jaguneb üha enam mitmete riikide vahel. See tähendab aga järjest suurenevaid ekspordi- ja impordimahtusid, sest kaubad, mis ületavad riigi piiri, kajastuvad ka riigi kaubavahetuse statistikas. Kuidas mõjutab see Eesti ekspordi? Milline on seos majanduse ja ekspordi vahel?

Sissejuhatus

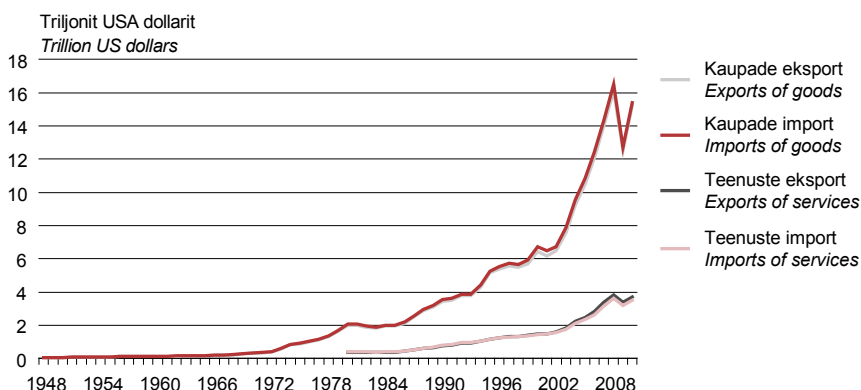
Selle artikli eesmärgiks on uurida, kuidas on kaubavahetus ja majandus omavahel lõimunud ning kuidas maailma avatud majandus mõjutab Eesti kaubavahetust. Artiklis analüüsitakse, kuidas on kaubavahetus jagunenud kapitali- ja tarbekaupade ning vahetoodete vahel. Samuti kirjeldatakse muutusi Eesti kaubavahetuse struktuuris viimasel aastakümnel. Käsitletakse ka Eesti koguekspordis sisalduvat allhanget ning re-eksporti (eksportitavad kaubad ei ole Eesti päritolu).

Üleilmastumist võib määratleda kui maailma majanduse järjest tihedamat seostumist ühtseks tervikuks, millele on kaasa aidanud nii vabakaubandus (tollide kaotamine riikide vahel), tehnoloogia kiire areng kui ka ettevõtluskliima paranemisest tingitud suurettevõtete-korporatsioonide kiire levik erinevates riikides.

Maailma kaubavahetus ja selle seos majandusega

Maailma kaubavahetus hoogustus 20. sajandi kaheksakümnen datel aastatel. Samal ajal hakati esimest korda kaupade kõrval arvestust pidama ka teenuste ekspordi ja impordi kohta. Tänapäeva üha globaalsemaks saavas maailmas muutub aga kaupade ja teenuste kaubavahetuse teineteisest eristamine järjest keerulisemaks. Seega – üleilmastumine ei tähenda mitte ainult rahvusvaheliste turgude lõimumist, vaid ka kaupade tootmisprotsesside järjest suurenevat vertikaalset integratsiooni (toote osad toodetakse, komplekteeritakse ja pakendatakse eri riikides) (Escaith 2008), kus on tihedalt põimunud nii kaupade kui ka teenuste eksport ja import.

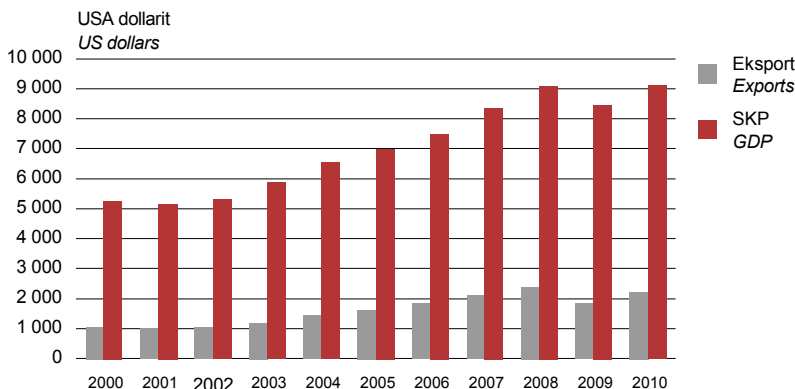
2010. aastal eksporditi (ligikaudu samas summas ka imporditi) maailmas kaupu 15,2 triljoni USA dollari eest (joonis 1). Teenuste eksport ulatus ligi nelja triljoni USA dollarini. Kui aastail 2000–2010 suurenes maailma rahvastik 13%, siis samal ajavahemikul suurenes maailma eksport 140% ehk 2,4 korda. Lisaks suuremale tarbimisele näitab see ka seda, et oluliselt on suurenenud sellise kaubavahetuse osatähtsus, kus üle piiri liiguvad vaid n-ö pooleldi valmis ehk vahetooted. Uurimustes on leitud, et koguni ligi 60% maailma töötleva tööstuse kaubavahetusest toimub korporatsioonide sees (intra-corporation trade) (Escaith 2008). Näiteks ka Eesti ettevõtte impordib erinevaid osi mobiilsidevahendite tootmiseks. Siin valmistatakse (või komplekteeritakse) kas lõpp- või vahetoode ning eksporditakse see kas tagasi samasse riiki või teistesse riikidesse. Selline mitmes riigis tootmine suurendab oluliselt riikide kaubavahetuse mahtu. Kui varem võis kaupa julgelt määratleda näiteks „Made in Germany”, siis tänapäeva globaliseeruvast maailmast võivad paljud tooted olla märgistatud ka sildiga „Made in the World”.

Joonis 1. Kaupade ning teenuste eksport ja import maailmas, 1948–2010*Figure 1. Exports and imports of the commodities and services in the world, 1948–2010*

Allikas/Source: WTO

2010. aastal moodustas maailma eksport elaniku kohta 24% SKP-st elaniku kohta. Võrdluseks: 2000. aastal oli sama näitaja 20%. Viimasele ülemaailmsele majandus- ja finantskriisile eelnenud aastatel ehk 2007.–2008. aastal jõudis ekspordi osatähtsus koguni 25–26%-ni maailma SKP-s. Kindlasti on see seotud vabakaubanduse üha suurema levikuga.

2010. aastal oli SKP elaniku kohta maailmas 9100 USA dollarit (2000. aastal 5300 dollarit) (joonis 2). Kaupu eksporditi 2010. aastal aga 2200 USA dollari (2000. aastal 1100 dollari) väärtuses. Seega suurenes ajavahemikul 2000–2010 eksport maailmas elaniku kohta kaks korda, SKP aga 1,7 korda.

Joonis 2. SKP ja eksport inimese kohta maailmas, 2000–2010*Figure 2. GDP and exports per capita in the world, 2000–2010*

Allikad/Sources: IMF, WTO

Kui 2000. aastal oli maailma kaubaekspordi väärtus 6,5 triljonit USA dollarit, siis 2010. aastaks oli see kasvanud 2,4 korda ehk 15,2 triljoni USA dollarini. Samal ajavahemikul kasvas maailma majandus 32 triljonilt USA dollarilt 63 triljonile USA dollarile ehk ligi kaks korda (tabel 1). See teeb ekspordi aastaseks keskmiseks juurdekasvuks 13% ning SKP kasvuks 10%. Võib öelda, et eksport kasvas oluliselt kiiremini kui maailma majandus (SKP) tervikuna.

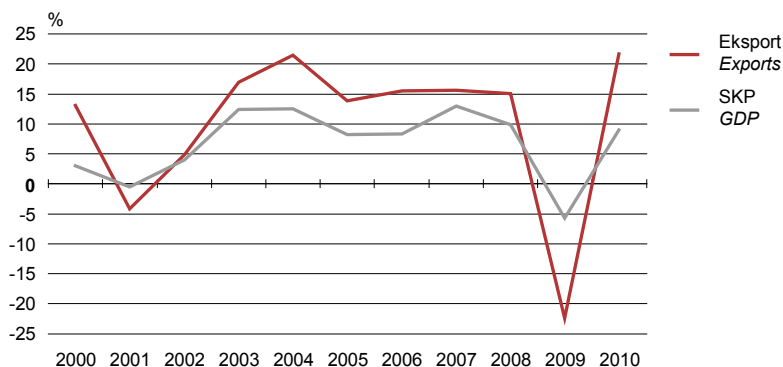
Tabel 1. Maailma eksport ja SKP, 2000–2010*Table 1. Exports in the world and GDP, 2000–2010**(triljonit USA dollarit, jooksevhindades – trillion US dollars, at current prices)*

Aasta Year	Eksport Exports	Eksporti kasv eelmise aastaga võrreldes, % Growth of exports, compared to the previous year, %	SKP GDP	SKP kasv eelmise aastaga võrreldes, % Growth of GDP, compared to the previous year, %
2000	6,46	13	32,22	3
2001	6,19	-4	32,01	-1
2002	6,49	5	33,28	4
2003	7,59	17	37,39	12
2004	9,22	22	42,08	13
2005	10,49	14	45,52	8
2006	12,11	15	49,31	8
2007	14,00	16	55,68	13
2008	16,12	15	61,19	10
2009	12,52	-22	57,72	-6
2010	15,24	22	62,91	9

Allikad/Sources: WTO, IMF

2010. aastal oli ekspordi kiire kasv majanduse üldisel elavnemisel oluline: eksport suurenes võrreldes 2009. aastaga 22%, SKP aga 9%. Majanduslanguse ajal ehk 2009. aastal oli ekspordi langus SKP langusest märgatavalt suurem: kui eksport vähenes võrreldes 2008. aastaga 22%, siis SKP vaid 6% (joonis 3).

Siit võib järeldada, et eksport on kõikumavam kui majandus, mis tähendab et eksport reageerib nii majandustõusudele kui ka -langustele järsemalt kui majandus tervikuna. Seega on eksport võimeline ka kiiremini taastuma ning aitama majandust uuesti tõusule.

Joonis 3. Maailma ekspordi ja SKP muutus võrreldes eelmise aastaga (jooksevhindades), 2000–2010*Figure 3. Change of the world's exports and GDP compared to the previous year (at current prices), 2000–2010*

Allikad/Sources: WTO, IMF

Ekspordi ja SKP muutused on tugevas positiivses vastastikuses seoses, mis tähendab, et kui kasvab majandus, siis kasvab ka eksport ning vastupidi. Kui majanduslanguse ajal kahaneb eksport rohkem kui SKP, siis võib põhjuseks olla ka see, et ettevõtete välistellimused vähenevad. Samuti võivad riigid hakata oma majandusi kaitsma ning kaupade sissevedu piirama (nn proteksionism).

Kaubavahetus vahetoodetega

Üheks üleilmastumise taseme näitajaks on järjest suurenev riikidevaheline vahetoodete kaubavahetus (kaubad jagunevad nende lõppkasutamise järgi kapitali- ja tarbekaupadeks ning vahetoodeteks, vt meetodikat) (Miroudut jt 2009).

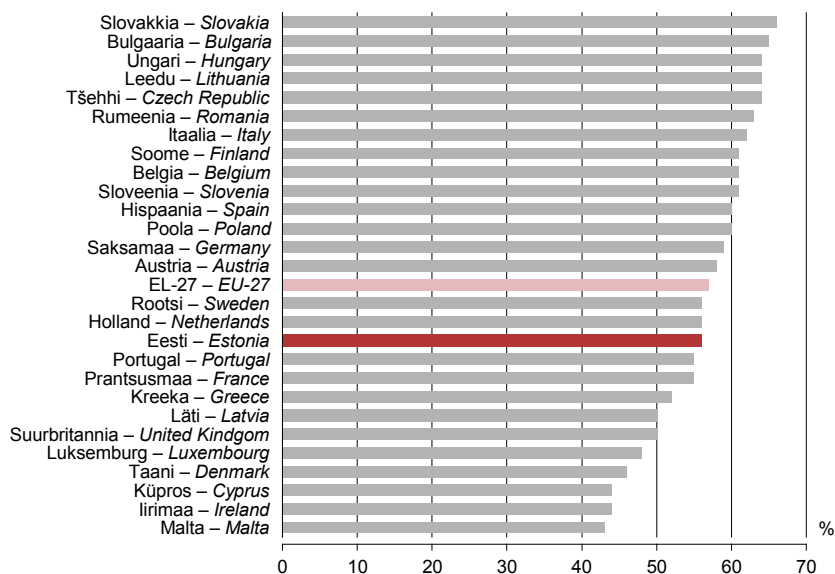
Enam kui pool kogu maailma kaubavahetusest toimub vahetoodetega, OECD riikide kaubavahetusest hõlmavad need 56% (sealsamas). Võib öelda, et tänapäeval mõjutab riikide kaubavahetust oluliselt mitte tarbimiseks mõeldud toodete vahetus, vaid nende toodete liikumine, mida kasutatakse edasiseks tootmiseks ehk siis riikidevahelised tootmisahelad.

Kuna ettevõtted on muutunud rahvusvahelisemaks, siis ulatub ka ühe ettevõtte tegevus mitmetesse riikidesse. Emaettevõtte asub ühes riigis (*home country*), kuid toote jaoks vajalikke koostisosi toodetakse teistes riikides, kus tootmine on odavam. Samal ajal läheb selline riikidevaheline kaubavahetus arvesse väliskaubanduse statistikas, mis oluliselt suurendab nende riikide ning kogu maailma kaubavahetuse mahu näitajat.

Riigi võimet lõimuda maailma kaubavahetusega saab iseloomustada ka sellise näitajaga nagu vahetoodete osatähtsus impordis (Miroudut 2011). 2010. aastal olid vahetooted suurima osatähtsusega kaupade sisseveos Slovakkias ja Bulgaarias (kaks kolmandikku koguimpordist). EL-is oli sama näitaja 58%, Eestis 56% (joonis 4). Vahetoodete osatähtsus kaubavahetuses oli madalaim väikeriikides Maltal, Küprosel ja Luksemburgis.

Joonis 4. Vahetoodete osatähtsus koguimpordis Euroopa Liidu riikides, 2010

Figure 4. Share of intermediate goods in the total imports of the EU Member States, 2010

Allikas/Source: Eurostat

Võib öelda, et vahetoodete kaubavahetus suureneb seoses üleilmastumisega ning seda ka arenenud riikides. Ka USA-s on vahetoodete kaubavahetus suurenenud (Chen jt 2005).

Eesti kaubavahetus ja SKP maailma võrdluses

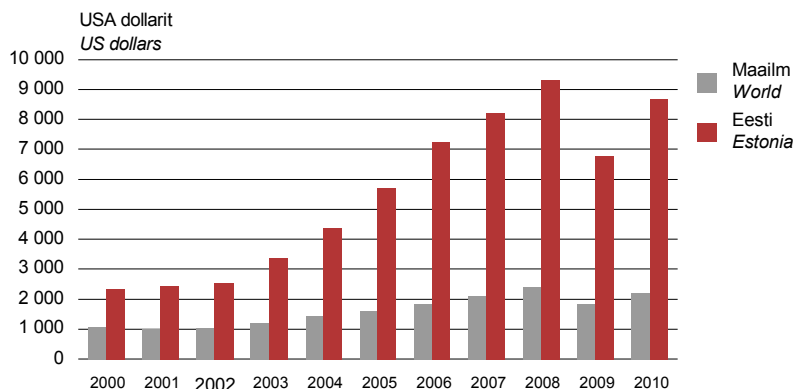
Kuna Eesti on väike riik, kelle kaubanduse ja majanduse osatähtsus maailmas on marginaalne, siis paremaks võrdlemiseks kasutatakse elaniku kohta (*per capita*) arvutatud näitajaid.

2010. aastal oli Eesti eksport elaniku kohta neli korda suurem kui vastav näitaja maailmas – Eestis 8600 USA dollarit, maailmas 2200 USA dollarit (joonis 5). Aastail 2000–2002 erines Eesti eksport maailma omast vaid kaks korda (2300 vs. 1100 USA dollarit). Erinevus hakkas suurenema 2006. aastal.

Eesti eksport elaniku kohta ületas veidi ka EL-i keskmist näitajat. 2011. aastal oli Eestis eksport elaniku kohta 9000 eurot, EL-is 8600 eurot. Eesti edestas selle näitajaga vanu liikmesriike Prantsusmaad, Itaaliat, Suurbritanniat, aga ka Lätit ja Leedut (Eurostat).

Joonis 5. Maailma ja Eesti eksport elaniku kohta (jooksevhindades), 2000–2010

Figure 5. Exports in the world and Estonia per capita (at current prices), 2000–2010

Allikad: WTO ja Statistikaamet

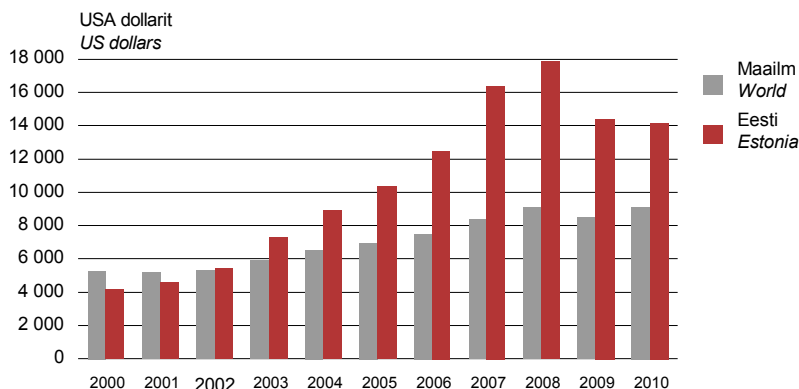
Sources: WTO and Statistics Estonia

Seega on Eesti majandus ekspordi toel tugevalt lõimunud maailma majandusega. Kuna eksport reageerib maailmas toimuvatele tõusudele ja langustele kiiremini kui majandus tervikuna, siis mõjutab Eesti majandust tugevasti maailma majanduse käekäik.

Ka majanduskasv on Eestis olnud kiirem kui maailmas (joonis 6). Kui 2000. aastate alguses oli SKP elaniku kohta maailmas suurem kui Eestis (Eestis 4000 ja maailmas 5000 USA dollarit), siis Eestis hakkas majandus kiiresti kasvama ning juba 2003. aastal ületas Eesti SKP elaniku kohta maailma vastavat näitajat. 2008. aastaks oli SKP elaniku kohta Eestis 18 000 ning maailmas 9000 USA dollarit. Eesti SKP kasvas sellel perioodil 3,6, maailma oma aga 2,3 korda.

Joonis 6. Maailma ja Eesti SKP elaniku kohta (jooksevhindades), 2000–2010

Figure 6. GDP of the world and Estonia per capita (at current prices), 2000–2010

Allikad: WTO ja Statistikaamet

Sources: WTO and Statistics Estonia

Kokkuvõtteks saab öelda, et perioodil 2000–2010 kasvas nii eksport kui ka SKP Eestis kiiremini kui maailmas tervikuna. 2010. aastal ületas Eesti eksport elaniku kohta maailma oma neli korda, Eesti SKP elaniku kohta aga maailma oma 1,6 korda.

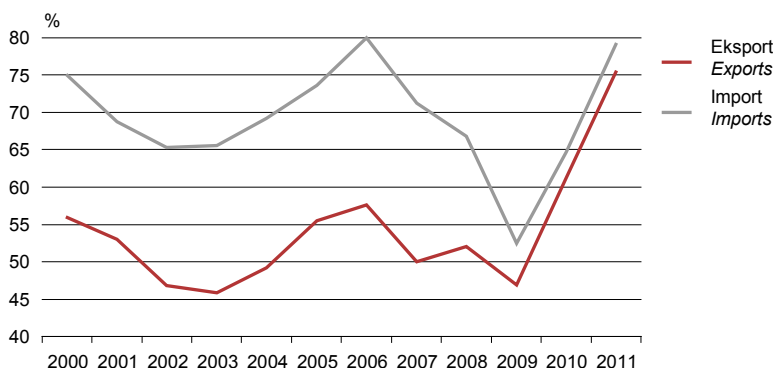
Eesti kaubavahetuse suurenemise põhjused

Eesti kaubavahetus hakkas kiiresti rahvusvaheliseks muutuma kohe pärast Eesti taasiseseisvumist. 2000. aastaks moodustas Eesti kaubaeksport juba 56% riigi SKP-st (joonis 7), vähenedes mõnevõrra järgmistel aastatel. Koos taastumisega viimasest ülemaailmsest majanduskriisist saavutas Eesti eksport 2011. aastal juba 75%-lise osatähtsuse SKP-s, mis on aastate võrdluses siiani kõrgeim. See näitab Eesti majanduse suurt sõltuvust ekspordist ning samuti seda, et Eesti ekspordi – ning seega ka majandust – mõjutab Eesti ekspordi sihtriikide majanduse olukord.

Eesti import moodustas 2011. aastal 79% SKP-st. Impordi osatähtsus SKP-s oli kõrgeim 2006. aastal, mil see ulatus koguni 80%-ni. Kõige väiksem oli see 2009. aastal, kui import moodustas vaid 53% Eesti SKP väärtusest.

Joonis 7. Eesti ekspordi ja impordi osatähtsus SKP-s, 2000–2011

Figure 7. Share of exports and imports of Estonia in the GDP, 2000–2011

2010. ja 2011. aastal on Eesti ekspordi kasv olnud märkimisväärtne. Eesti kaubavahetuse suurenemise üheks põhjuseks on kindlasti olnud Eesti ühinemine EL-iga: kehtima hakkas kaupade vaba liikumine. Samas hakkas Eesti kaubavahetust suurendama ka teiste liikmesriikide kaubavahetus, mis on Eesti jaoks **re-eksport** (vt metoodikat) (International...2011). Näiteks Inglismaalt imporditakse Eesti vahelattu ehitusmasinad (kopplaadurid jms), mis eksporditakse pärast siinset ladustamist Venemaale (kolmandasse riiki). Tegemist on re-ekspordiga, mis suurendab Eesti väliskaubanduse mahtu (nii impordi kui ka ekspordi).

Eesti kaubavahetus on suurenenud kindlasti ka üleilmastumise tulemusena: vabakaubandus levib, kuna pidevalt jääb vähemaks tollitariife jt kaubandust piiravaid tõkkeid. Tänu soodsale ettevõtluskliimale tegutsevad Eestis ka mitmed rahvusvahelised ettevõtted. Näiteks paikneb Eestis kaabli valmistav tehas, mis on Soomes asuva ettevõtte tütarettevõtte. Kaabli tootmiseks vajalikud ühendused tuuakse Soomest ning seejärel viiakse kaabel uuesti Soome: tegemist on **allhankega**. Selline kaubavahetus suurendab samuti Eesti ekspordi- ja impordimahtu.

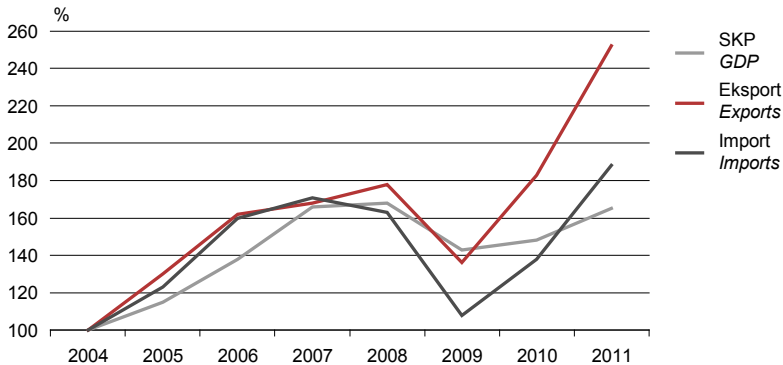
Eesti kaubavahetuse seos majandusega

Kui kaubavahetus kasvas maailmas kiiremini kui majandus, siis ka Eesti ekspordi juurdekasv oli kiirem kui Eesti majanduskasv (joonis 8). Huvitav on jälgida SKP ja kaubavahetuse juurdekasvu alates 2004. aastast, mil Eesti liitus EL-iga. 2011. aastal oli Eesti eksport 2,5, SKP 1,6 ja import

1,9 korda suurem kui 2004. aastal. 2004. aastast on ekspordi aastane keskmine kasv olnud 22%, SKP-l aga 9% (jooksevhindades).

Joonis 8. Eesti kaubavahetuse ja SKP juurdekasv (2004 = 100), 2004–2011

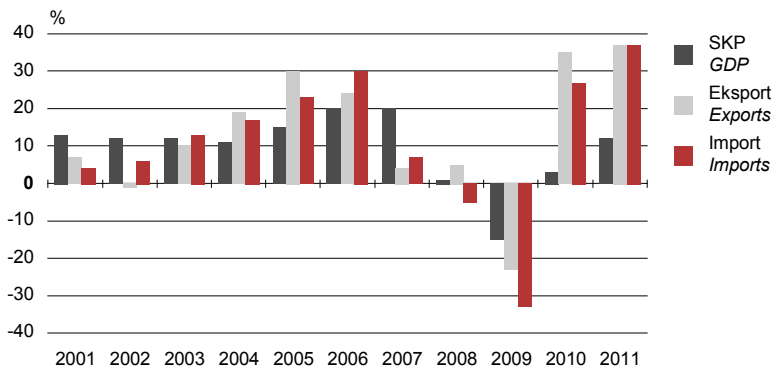
Figure 8. Growth of Estonian trade and GDP, (2004 = 100), 2004–2011

Aastatel 2010–2011 on Eesti ekspordi kasvutempo kiirenenud. 2011. aastal kasvas eksport 2010. aastaga võrreldes koguni 37%, mis on siiani suurim juurdekasv aastas. 2010. aastal suurenes eksport eelmise aastaga võrreldes üle kolmandiku. Majanduskriisi ajal 2009. aastal vähenes eksport eelmise aastaga võrreldes 23% (joonis 9).

Joonis 9. Eesti kaubavahetuse ja SKP muutus võrreldes eelmise aastaga, 2001–2011

Figure 9. Change of Estonian trade and GDP compared to the previous year, 2001–2011

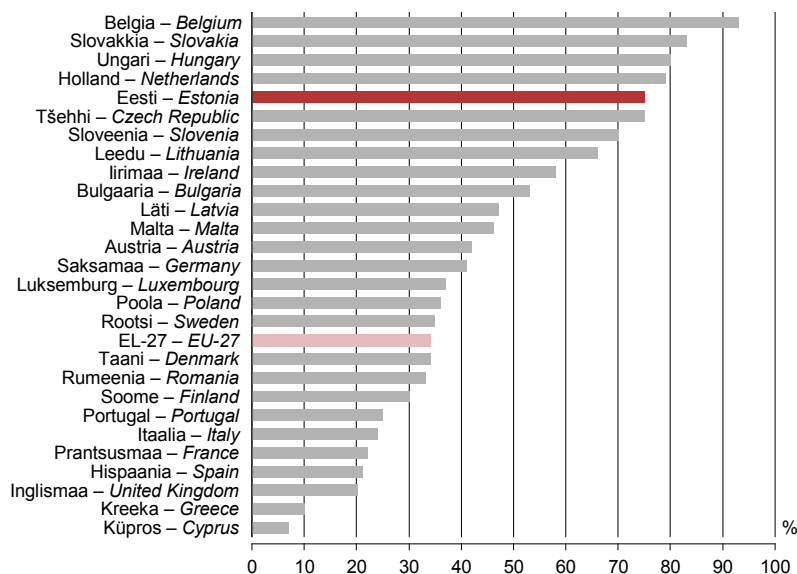

SKP jooksevhindades kasvas 2011. aastal 12% võrreldes 2010. aastaga. 2009. aasta majanduslangus oli 15% (tabel 2).

Tabel 2. Eesti kaubavaheetus ja SKP, 2000–2011*Table 2. Estonian trade and GDP, 2000–2011**(miljonit eurot, jooksevhindades – million euros, at current prices)*

	SKP GDP	Eksport Exports	Import Imports	Eksporti osatähtsus SKP-s, % Share of exports in GDP, %
2000	6 160	3 445	4 615	56
2001	6 971	3 698	4 799	53
2002	7 776	3 642	5 080	47
2003	8 719	4 003	5 716	46
2004	9 685	4 769	6 703	49
2005	11 182	6 202	8 230	55
2006	13 391	7 719	10 711	58
2007	16 069	8 034	11 439	50
2008	16 304	8 470	10 896	52
2009	13 840	6 487	7 270	47
2010	14 305	8 745	9 252	61
2011	15 973	12 022	12 631	75

Väliskaubanduse seoseid majandusega näitab ka ekspordi suhe SKP-sse. 2011. aastal oli Eestis ekspordi osatähtsus SKP-s 75% (tabel 2, joonis 10), millega olime üks enim ekspordist sõltuvaid majandusi maailmas. Soomes oli sama näitaja 30% ning Rootsis 35% (joonis 10).

Joonis 10. Euroopa Liidu riikide ekspordi osatähtsus SKP-s (jooksevhindades), 2011*Figure 10. Share of exports of the EU countries in the GDP (at current prices), 2011*

Allikas/Source: Eurostat

Kuna Eesti eksport kasvas kiiremini kui majandus ka pärast üleilmset majanduskriisi, siis võib järeldada, et Eesti eksport on suuteline uute oludega kiiresti kohanema ning majandust kriisist välja aitama. Loodetavasti on majanduslangusest kiire väljumine seotud ka eksportivate ettevõtete paremate majandusnäitajatega ning ettevõtete konkurentsivõime suurenemisega maailmaturul.

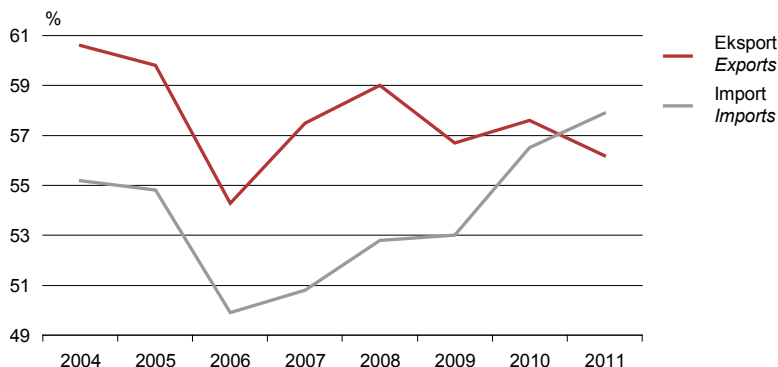

Vahetoodete kaubavahetus Eestis

Ka Eesti vahetoodete kaubavahetus oli sarnane maailmas valitsevate trendidega. Vahetooted moodustasid 2004. aastal, mil Eesti liitus EL-iga, Eesti ekspordis koguni 61% ning impordis 55% (joonis 11). 2011. aastal moodustasid vahetooted 56% Eesti ekspordist ning 58% impordist.

Joonis 11. Vahetoodete osatähtsus Eesti kaubavahetuses, 2004–2011

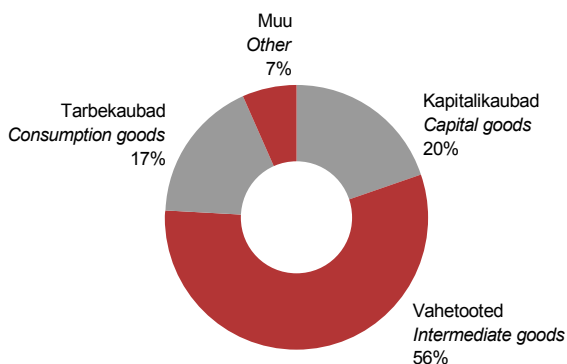
Figure 11. Share of intermediate goods in the total trade of Estonia, 2004–2011

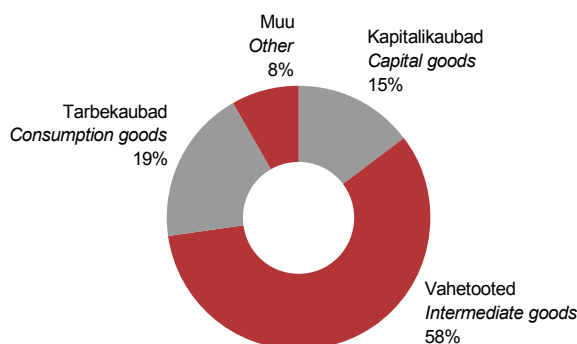
Eesti koguekspordis on vahetoodete ekspordi osatähtsus mõnevõrra vähenenud – 61%-st 2004. aastal 56%-ni 2011. aastal, mis näitab, et Eestist on hakatud vahetoodete asemel rohkem eksportima kapitali- ja tarbekaupu ehk nn lõpptooteid. Kui 2004. aastal oli kapitalikaupade osatähtsus Eesti ekspordis 13%, siis 2011. aastal oli see juba 20% (joonis 12). Seega võib öelda, et Eesti eksport on muutunud kvaliteetsemaks.

Joonis 12. Eesti eksport, 2011

Figure 12. Exports in Estonia, 2011

Vahetoodete osatähtsus Eesti koguimpordis näitab tootmiseks (sh allhankeks) vajaliku sisendi sissetoomist riiki ning seda, kui palju sõltub tööstus sisseveetavatest komponentidest. 2011. aastal moodustasid vahetooted 58% Eesti koguimpordist (joonis 13), mis on siiani kõrgeim osatähtsus aastate võrdluses. Kui 2006. aastal oli vahetoodete osatähtsus impordis vaid 50%, siis sealt edasi on see pidevalt suurenenud (Estonia...2011; Miroudut 2009). See näitab ka Eesti tööstuse tihedamat lõimumist rahvusvahelistesse tootmisahelatesse.

Joonis 13. Eesti import, 2011*Figure 13. Imports in Estonia, 2011*

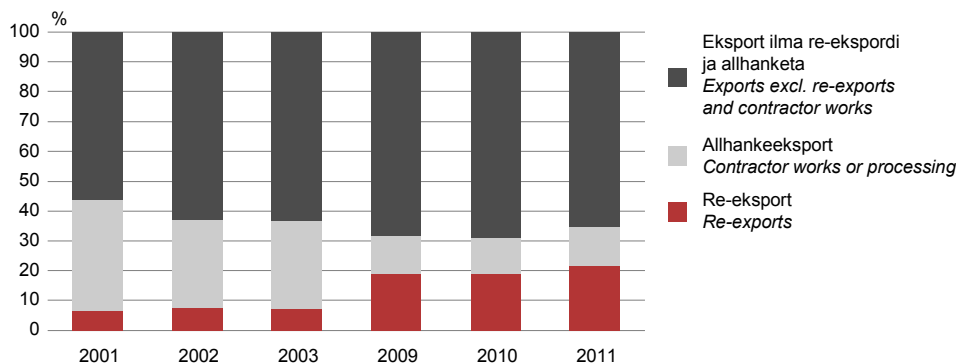
Kokkuvõtteks võib öelda, et Eesti ekspordis on vahetoodete osatähtsus vähenenud ning suurenenud on valmistoodete (kapitali- ja tarbekaubad) osa. Vahetoodete impordi osatähtsus koguimpordis on aga suurenenud. See näitab tööstuse elavnemist, aga ka majanduse suuremat lõimumist.

Allhange ja re-eksport Eesti ekspordis

Viimastel aastatel on levinud kaupade vertikaalne tootmine: toote komponendid toodetakse, komplekteeritakse ja pakendatakse eri riikides. Sellega kaasneb riikidevaheline tihedam kaubavahetus. Seetõttu kasutatakse kaubavahetuses selliseid termineid nagu „allhange” ja „re-eksport”. Re-eksport hõlmab selliste kaupade ekspordi, mis ei ole Eesti päritolu (vt meetodikat) ning mis erilist lisandväärtust Eestis juurde ei saa.

Allhanke puhul on tegemist kaupade nn lepingulise töötlemisega, näiteks kütuste töötlemine, kiirabiautode komplekteerimine meditsiiniaparatuuriga vms. Allhanke puhul võib tütarettevõtte osutada tegelikult vaid teatud teenust oma emaettevõttele nn koduriigis (Connolly 2011). Samas kajastub kaubavahetuse statistikas ka nende kaupade väärtus, mis teenuse osutamiseks Eestisse tuuakse ja pärast allhanget riigist välja viiakse.

2011. aastal moodustasid kaubad, mis toodi Eestisse vaid allhankeks, 13% kogu Eesti ekspordist. 2001. aastal oli niisuguseid kaupu aga koguni 37% (joonis 14). See näitab, et Eestis on allhankena tehtud kaupade osatähtsus ekspordis viimasel kümnendil vähenenud.

Joonis 14. Eesti ekspordi struktuur, 2001–2003, 2009–2011*Figure 14. Structure of Estonian exports, 2001–2003, 2009–2011*

Samas kasvas nii allhankeeksporti kui ka re-eksporti käive 2011. aastal kiiremini kui otseeksport ehk eksport ilma allhanke- ja re-eksportida (tabel 3). Allhankeeksport suurenes 2011. aastal 48% (1,1 miljardist eurost 2010. aastal 1,6 miljardi euroni 2011. aastal). Re-eksport suurenes samal ajal koguni 57%. Eksport ilma re-eksporti ja allhanketa suurenes kõige vähem, „vaid“ 30%.

Tabel 3. Eesti ekspordi struktuur, 2009–2011

Table 3. Structure of Estonian exports, 2009–2011
(miljonit eurot – million euros)

	2009	2010	2011	Muutus Change 2011/2010, %	
Eksport kokku	6 487	8 745	12 022	37	Total exports
re-eksport ^a	1 236	1 665	2 606	57	re-exports ^a
allhankeeksport	827	1 067	1 578	48	processing exports
eksport ilma allhanke- ja re- eksportida	4 424	6 013	7 838	30	exports excl. re- exports and contractor works

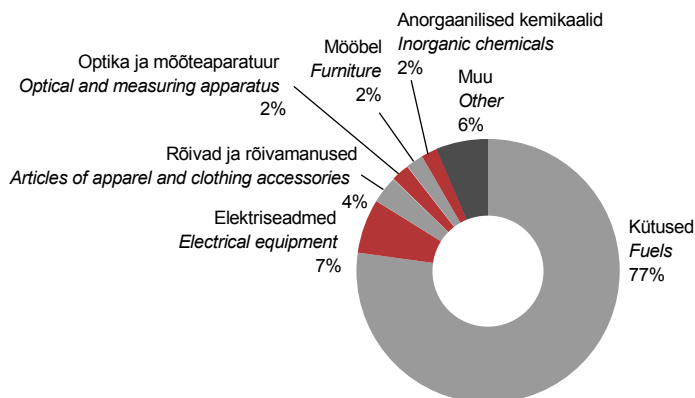
^a Kaupade re-eksporti andmed on hinnangulised, sest rahvuslikku metoodikat re-eksporti arvestamiseks ei ole välja töötatud.

^a The data of re-exports of goods are estimated as the national methodology to calculate re-exports has not been worked out.

Eesti allhankeeksportidist moodustasid 77% kütused (joonis 15). Näiteks bensiinid, kerg- või raskeõlid imporditakse Venemaalt Eestisse, kus neid keemiliselt töödeldakse. Pärast töötlemist ehk allhanget kütused enamasti eksporditakse. Kuna neile antakse juurde ka lisandväärtust, siis ei käsitleta seda kui re-eksporti või transiiti, vaid kui eksporti pärast allhanget. Elektriseadmed moodustasid 7% ning rõivad ja rõivamanused 4% allhankeeksportidist.

Joonis 15. Eesti allhankeeksport kaubagrupi järgi, 2011

Figure 15. Processing exports of Estonia by commodity chapter, 2011

Re-eksport on kaupade taasväljavedu Eestist ilma neile kohapeal lisandväärtust andmata – teistest liikmesriikidest tulnud kaubad vaid ladustatakse (transiidi puhul kaupu ei ladustata). Selliste kaupade ehk re-eksporti osatähtsus Eesti ekspordis oli 2011. aastal 22% (2009. ja 2010. aastal 19%, 2001. aastal 5%).

2011. aastal suurenes ka re-eksportitavate kaupade kogumaht – 1,7 miljardist eurost 2010. aastal 2,6 miljardi euroni 2011. aastal ehk 57% (tabel 3). Näiteks Eestisse saabuvad traktorid Inglismaalt, mis vaheladudes ladustatakse ning eksporditakse ostja leidmise korral kolmandasse riiki (Venemaale).

Kokkuvõte

Viimasel aastakümnel on nii maailma kui ka Eesti eksport kasvanud kiiremini kui majandus tervikuna. Üheks ekspordi kiire kasvu põhjuseks on vahetoodete kaubavahetuse pidev suurenemine, mille on tinginud üleilmastumine ning vabakaubanduse laienemine.

Eesti majandus on üks enim ekspordist sõltuvaid riike maailmas: eksport moodustas 2011. aastal kolmveerandi riigi SKP-st, samal ajal kui Soomes ja Rootsis moodustas eksport vaid ligi kolmandiku SKP-st.

Vahetoodete osatähtsus koguekspordis 2011. aastal Eestis vähenes, suurenes aga kapitalikaupade oma. Vahetoodete osatähtsus impordis aga suurenes, mis näitab suurenevat lõimumist rahvusvaheliste ettevõtetega.

2011. aastal suurenes hinnanguliselt ka re-ekspordi osatähtsus Eesti ekspordis. Kui 2001. aastal moodustas re-eksport vaid 5% Eesti koguekspordist, siis 2011. aastal oli see näitaja 22%.

Kokkuvõtteks võib öelda, et Eesti eksport ja majandus on tänu avatusele ja heale ettevõtluskeskkonnale kiiresti kasvanud ning Eesti ekspordi struktuur on muutumas: selles on suurenenud re-ekspordi osatähtsus. 2011. aastal oli hinnanguliselt juba ligi kolmandik Eesti ekspordist kas re-eksport või eksport pärast allhanget ehk töötlemist.

Metoodika

Artiklis on kasutatud klassifikaatorit „Majanduse põhikategooriad” (Broad Economic Categories ehk BEC), mille järgi jaotatakse kaubad gruppidesse vastavalt nende lõppkasutamisele (Kerner jt 2010).

Majanduse põhikategooriates (MPK-s) on kaubad jaotatud 19 gruppi, mis jagatakse omakorda kolme suurde kaubaklassi: kapitalikaubad, vahetooted ja tarbekaubad. Viimane jaotus on tehtud rahvamajanduse arvepidamise süsteemi (RAS) alusel kaupade lõppkasutuse järgi.

Kapitalikaupu kasutatakse teiste kaupade tootmiseks (nt masinad ja seadmed ning tööstuslikud transpordivahendid), vahetooted (*intermediates*) on pooltooted, vahesaadused ja tööstuslik tooraine ning tarbekaubad on valmistooted ja lõpptarbimiseks mõeldud kaubad. Mootoribensiin ja sõidua autod ei kajastu lõpptarbimise järgi jaotatud kaubaklassides (lisa 1).

Vahetoodet määratletakse ka kui kaupa, mis on mõeldud tootmisprotsessi sisendiks ning mida on eelnevalt samuti toodetud. Erinevalt kapitalikaupadest kasutatakse neid tootmisprotsessis (*in production*) (Miroudut jt 2009; Glossary 2006).

Nii ekspordi kui ka SKP andmed on jooksevhindades, mis tähendab, et arvesse ei ole võetud kaupade hindade muutusi. Nii SKP kui ka ekspordi andmeid on kasutatud sesoonselt korregeerimata kujul.

Kuna maailma eksport ja import on enam-vähem samad (kõikide riikide eksport võrdub impordiga), siis on artiklis maailma kaubavahetuse puhul kasutatud vaid ekspordi andmeid. Mõningane ekspordi ja impordi väärtuse erinevus tekib erinevate tarneklauslite kasutamisest andmete kogumisel. Riiki imporditava kauba väärtust kogutakse koos veo- ja kindlustuskuludega (CIF-hind).

Eksport – Eestis toodetud kaupade väljavedu, välismaalt sisse toodud kaupade väljavedu (re-eksport), kaupade ajutine väljavedu nende töötlemiseks välisriigis, kaupade taasväljavedu pärast töötlemist Eestis ning välisriikide vee- ja õhusõidukite varude tärned. Ei hõlma transiiti ega teenuseid.

Import – kaupade sissevedu Eestisse sisetarbimiseks ja välismaale edasimüügiks, taasväljaveo kohustusega ajutine sissevedu töötlemise eesmärgil ning taassissevedu pärast töötlemist väljaspool Eestit. Ei hõlma transiiti ega teenuseid.

Allhange – kaupade töötlemine lepingu alusel; töötlemine.

Re-eksport – välismaalt sissetoodud kaupade taasväljavedu (International...2011). Eesti puhul on re-eksporti andmed hinnangulised, sest puudub rahvuslik meetodika re-eksporti arvestamiseks. Artiklis määratletakse Eesti re-eksportina selliste kaupade eksporti, mille päritoluriigiks ei ole Eesti ega EL, enne 2004. aastat nende kaupade eksporti, mille päritoluriigiks ei ole Eesti. Re-eksport ei ole sama, mis transiit, kuna vahepeal toimub ka riigisisene kaupade ladustamine vms tegevus.

Transiitkaubandus – kaup läbib Eesti territooriumi tolli järelevalve all ning seda ei arvestata eksportina.

Töötlemine – tegevus lepingu alusel, millega luuakse uusi tooteid või muudetakse oluliselt kauba omadusi (nt rõivaste õmblemine, metalli töötlemine, õli rafineerimine, sõidukite monteerimine jne).

Kasutatud on IMF-i, WTO, Eurostati ja Statistikaameti avalikke andmebaase.

Lisa.1. Kaupade jaotamine majanduse põhikategooriate alusel suurtesse kaubajaotistesse vastavalt kaupade lõppkasutusele^a

Kaupade klassifikaator majanduse põhikategooriate (MPK) järgi	Suured kaubaklassid
1. Toit ja joogid	
11. Toore	
111. Peamiselt tööstusele	Vahetooted
112. Peamiselt eratarbimiseks	Tarbekaubad
12. Töödeldud tooted	
121. Peamiselt tööstusele	Vahetooted
122. Peamiselt eratarbimiseks	Tarbekaubad
2. Tööstuslik tooraine, mida mujal ei spetsifitseerita	
21. Toore	Vahetooted
22. Töödeldud tooted	Vahetooted
3. Kütused ja määrdeained	
31. Toore	Vahetooted
32. Töödeldud tooted	
321. Bensiinid	Ei klassifitseerita
322. Muu	Vahetooted
4. Masinad jt kapitalikaubad (v.a transpordivahendid) ja nende juurde kuuluvad lisaseadmed	
41. Masinad jt kapitalikaubad (v.a transpordivahendid)	Kapitalikaubad
42. Osad ja lisaseadmed	Vahetooted
5. Transpordivahendid ja nende juurde kuuluvad lisaseadmed	
51. Sõiduaudod	Ei klassifitseerita
52. Muu	
521. Tööstuslikud	Kapitalikaubad
522. Mittetööstuslikud	Tarbekaubad
53. Osad ja lisaseadmed	Vahetooted
6. Tarbekaubad, mujal spetsifitseerimata	
61. Püsikaubad	Tarbekaubad
62. Pool-püsikaubad	Tarbekaubad
63. Tarbekaubad	Tarbekaubad
7. Mujal klassifitseerimata kaubad	Ei klassifitseerita

Allikas: Miroudut et al. 2009

Allikad Sources

Beltramello, A., de Backer, K., Moussié, L. (2012). The Export Performance of Countries within Global Value Chains (GVCs). – OECD Science, technology and Industry Working Papers No 2. [www] http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/the-export-performance-of-countries-within-global-value-chains-gvcs_5k9bh3gv6647-en (4.05.2012)

Chen, H., Kondratowicz, M., Yi, K.-M. (2005). Vertical specialization and three facts about U.S. international trade. – North American Journal of Economics and Finance, No 16, pp 35–39. [www] <http://web1.cenet.org.cn/upfile/73638.pdf> (4.05.2012).

Classification by Broad Economic Categories. [www] http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/other_documents/bec/BEC_Rev_4.pdf (4.05.2012).

Connolly, M. (2011). CSO's Large Cases Unit – A strategy for dealing with Multinationals and Globalisation. [www] <http://isi2011.congressplanner.eu/pdfs/951122.pdf> (4.05.2012).

Escaith, H. (2008). Measuring trade in value added in the new industrial economy: statistical implications. Munich. [www] http://mpira.ub.uni-muenchen.de/14454/1/MPRA_paper_14454.pdf (4.05.2012).

Estonia: Making the Most of Globalisation. – OECD Economic Surveys: Estonia 2011. April 2011. [www] http://books.google.ee/books?id=6UL74aCqRAUC&pg=PA109&lpg=PA109&dq=Miroudot+et+al.&source=bl&ots=zAbL0qGFg8&sig=5Kg-syucJLqQF0jzj7nPiOihUpM&hl=et&sa=X&ei=Qy8UT_nTCovP4QTh_JnaAw&redir_esc=y#v=onepage&q=Miroudot%20et%20al.&f=false (2.02.2012).

Eurostat and mebaas. [e-andmebaas] <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/> (2.02.2012).

Glossary of International Economics by Deardorff. (2006). [www] <http://www-personal.umich.edu/~alandear/glossary/a.html> (4.05.2012).

International Merchandise Trade Statistics: Concepts and Definitions 2010. (2011). UN

IMF World Economic Outlook Database. [e-andmebaas] <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata/index.aspx> (02.02.2012).

Kerner, R., Aron, A. (2010). Eesti kaubavahekus majanduse põhikategooriate järgi. – Eesti Statistika Kvartalikirj *Quarterly Bulletin of Statistics Estonia*, nr 1. Tallinn: Statistikaamet.

Miroudot, S., Lanz, R., Ragoussis, A. (2009). Trade in Intermediate Goods and Services. – OECD Trade Policy Working Paper, No 93. OECD Publishing. [www] <http://www.oecd.org/dataoecd/52/8/44056524.pdf> (4.05.2012).

Miroudot, S. (2011). Global Value Chains and Trade in value-added: preliminary evidence and policy implications. OECD.

Revision of the classification by Broad Economic Categories. [www] <http://unstats.un.org/unsd/class/intercop/expertgroup/2011/AC234-25.PDF> (4.05.2012).

WTO and mebaas. [e-andmebaas] <http://stat.wto.org/Home/WSDBHome.aspx?Language=E> (02.01.2012)